

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

นโยบายพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยกำหนดให้มีโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือ Eastern Seaboard ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 และได้บรรจุนโยบายการพัฒนาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ต่อเนื่องถึงฉบับที่ 9 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ให้เป็นฐานทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมแห่งใหม่ของประเทศ รวมทั้งเป็นแหล่งกระจายความเจริญ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากกรุงเทพมหานครสู่ภูมิภาคอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแข่งขันกับตลาดโลก โดยการเปิดประตูใหม่ของประเทศเชื่อมโยงกับเส้นทางขนส่งทางเรือโลก และสร้างฐานการผลิตอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่มีขีดความสามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกมีการพัฒนาโดยโครงการลงทุนของภาครัฐ และเอกชนคิดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 2,880,751 ล้านบาท แบ่งเป็นการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานโดยภาครัฐเป็นหลัก คิดเป็นมูลค่าประมาณ 373,278 ล้านบาท และการลงทุนภาคเอกชนโดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง คิดเป็นมูลค่าประมาณ 2,507,473 ล้านบาท (สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2550) ภาครัฐได้ส่งเสริมการลงทุนให้กับผู้ประกอบการ โดยแบ่งเขตส่งเสริมการลงทุนออกเป็น 3 เขตด้วยกัน สำหรับภาคตะวันออกพื้นที่อุตสาหกรรมจะอยู่บริเวณ Zone 2 และ Zone 3 ซึ่งจะได้รับยกเว้นอากรขาเข้าเครื่องจักร ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล และจะต้องดำเนินการให้ได้รับใบรับรองระบบคุณภาพมาตรฐาน ISO 9000 เป็นต้น

สำหรับเป้าหมายการพัฒนา ภาครัฐได้กำหนดทิศทางการพัฒนาออกเป็น 3 ด้านประกอบด้วย

1. การพัฒนาให้เป็นการผลิตอุตสาหกรรมหลักของประเทศ โดยเป็นศูนย์กลางการผลิตอุตสาหกรรมเพื่อส่งออกที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง
2. การพัฒนาให้เป็นประตูการค้าสู่ตลาดโลก (Gateway) โดยมีท่าเรือแหลมฉบังเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางทะเล และสนามบินอู่ตะเภาเป็นศูนย์กลางอากาศยานและการขนส่ง

ทางอากาศ (Aviation Industry and Logistic Center) กับภูมิภาคกลุ่มประเทศอินโดจีน และจีนตอนใต้

3. การพัฒนาให้เป็นแหล่งธุรกิจการท่องเที่ยวระดับนานาชาติ การท่องเที่ยวในด้านเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

แม้ว่าผลการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกจะประสบผลสำเร็จอย่างสูงในมิติทางด้านเศรษฐกิจ โดยส่งผลให้มีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น 3 เท่า การขยายตัวทางด้านผลิตในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นประมาณ 3.2 เท่า และมีการจ้างงานเพิ่มขึ้นประมาณ 460,000 คน แต่ในขณะเดียวกันเมื่อหันกลับมามองในมิติทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พบว่าผลจากการพัฒนาที่เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าว กลับก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรทางทะเล เป็นต้น ทำยที่สุดประชาชนในพื้นที่ต้องประสบกับทุกขภาวะ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรม ที่เปลี่ยนแปลงไปและนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีได้คำนึงถึงผลกระทบทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และประชาชนที่ต้องเข้ามาทำงานในพื้นที่ ที่สำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าวขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เป็นการกำหนดนโยบายโดยภาครัฐและหน่วยงานจากส่วนกลางต่าง ๆ เป็นหลัก และเมื่อนโยบายเข้าสู่ภาคปฏิบัติ ประชาชนในพื้นที่ก็ไม่ได้รับข้อมูลจากภาครัฐอย่างจริงจังและรอบด้าน รวมถึงไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยเฉพาะประเด็นของการบริหารจัดการทรัพยากรโดยชุมชน แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะกำหนดสิทธิและมีบทบัญญัติในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นไว้ก็ตาม (มูลนิธิสุขภาพ, 2551)

จากปัญหาผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุดก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพ กับประชาชนในพื้นที่ในระดับที่มีความรุนแรงจนเกินขีดจำกัดของประชาชนที่จะยอมรับและอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีปัญหาต่าง ๆ ได้ ดังนั้นจึงได้มีการรวมตัวกันของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบ และสนใจในปัญหาที่เกิดขึ้นในนามของกลุ่มเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก และกลุ่มอื่น ๆ เพื่อต่อต้าน และเรียกร้องให้โรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษ เข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างจริงจัง รวมถึงเรียกร้องสิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน ในขณะที่ผู้นำชุมชนเองก็เป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยระดมความ

คิดเห็นของประชาชนในชุมชนและร่วมกันแก้ไขปัญหาเท่าที่ชุมชนจะสามารถทำได้ควบคู่กันไป ด้วย

ในที่สุดรัฐบาลได้มีนโยบายในการแก้ไขปัญหาโดยเน้นการลดและขจัดมลพิษจากแหล่งกำเนิด โดยมอบหมายให้กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดทำแผนปฏิบัติการลดและขจัดมลพิษในพื้นที่จังหวัดระยอง พ.ศ. 2550-2554 โดยมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการตามแผนปฏิบัติการลดและขจัดมลพิษงบประมาณ ในปี 2550 ใช้เงินงบประมาณ 61 ล้านบาท และในปี 2551 ใช้เงินงบประมาณ 613.5 ล้านบาท นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้ง (1) กองทุนระยองแข็งแรง ดำเนินการโดยจังหวัดระยองเป็นเจ้าภาพหลัก ปัจจุบันได้ดำเนินการจัดตั้ง กองทุนระยองแข็งแรงเรียบร้อยแล้ว โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง เป็นประธานและมีผู้แทนหน่วยงาน ท้องถิ่น ผู้แทนผู้ประกอบการ และผู้แทนภาคประชาชนในพื้นที่ร่วมเป็นกรรมการ ปัจจุบันมีเงินกองทุน 31 ล้านบาท (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) สนับสนุน 10 ล้านบาท และผู้ประกอบการ 18 ราย สนับสนุน 21 ล้านบาท) วัตถุประสงค์ของกองทุนจะมุ่งเน้นทั้งการแก้ปัญหามลพิษ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (2) กองทุนคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการโดยชุมชน 25 ชุมชนมาตาบุตรและชุมชนในเทศบาลตำบลบ้านฉางเป็นเจ้าภาพหลัก เบื้องต้นมีงบประมาณ สำหรับกองทุนดังกล่าวจำนวน 30 ล้านบาท (กนอ. สนับสนุน 10 ล้านบาท และผู้ประกอบการ 2 ราย สนับสนุน 20 ล้านบาท) (กรมการพัฒนาชุมชน, 2550) รวมถึงการดำเนินงาน โครงการพัฒนาระบบเฝ้าระวังป้องกัน ควบคุม และแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสุขภาพจากสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จังหวัดระยอง ปีงบประมาณ 2550-2551 โดยสำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ถึงแม้รัฐบาลชุดพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี จะให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่รัฐบาลไม่สามารถนำกฎหมายภาษีสิ่งแวดล้อม เข้าสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อให้ความเห็นชอบได้ เนื่องจากมีวาระการบริหารประเทศเพียง 1 ปี (ข่าวภาคค่ำสถานีโทรทัศน์ ที ไอ ทีวี, 3 สิงหาคม 2550) ทำให้การแก้ไขปัญหาต้องล่าช้าออกไปอีก ดังนั้นการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมตามแผนดังกล่าวจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ได้ตรงกับความต้องการของประชาชนรวมทั้งเม็ดเงินจากกองทุนต่าง ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่จังหวัดระยองยังก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมระยองอีกด้วย

สำหรับพื้นที่เขตอำเภอบ้านฉางที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่สำหรับการเกษตร ซึ่งพิจารณาได้จำคำขวัญของอำเภอบ้านฉางที่ว่า “บ้านฉางสะอาด

หาดทรายงาม หมู่ มะม่วงนอกฤดู ปลูกกะปิดี บารมีหลวงพ่อบรม” แม้ว่าเดิมที่จะไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด แต่ปัจจุบันกลับพบว่าพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมได้ขยายมากินพื้นที่อำเภอบ้านฉาง โดยเฉพาะนิคมอุตสาหกรรมเอเชีย และเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2550 ที่ประชุมคณะกรรมการชำนาญการ (คชก.) ชุดพิจารณารายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) มีมติอนุมัติให้พื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเอเชีย ใน อ.บ้านฉาง จ.ระยองสามารถตั้งโรงกลั่นน้ำมัน โรงแยกก๊าซ และโรงงานปิโตรเคมีได้โดย คชก. อนุมัติ อีไอเอให้สร้างโรงกลั่นน้ำมัน โรงแยกก๊าซ และโรงงานปิโตรเคมีนั้น มีประมาณ 700-800 ไร่ อยู่ติดกับหมู่บ้านเนินกระปรอก และหมู่บ้านจัดสรรจำนวนมาก ซึ่งก่อนที่จะมาสร้างนิคมอุตสาหกรรมเอเชียนั้น ได้มีการทำหนังสือลงนามบันทึกข้อตกลงร่วมกันกับชาวบ้านในพื้นที่นั้นว่า นิคมอุตสาหกรรมเอเชียจะไม่มี การก่อสร้าง โรงกลั่นน้ำมัน โรงแยกก๊าซ และโรงงานปิโตรเคมี อย่างเด็ดขาด (สำเนาหนังสือ จังหวัดระยอง เลขที่รับ 7915 ลงวันที่ 19 เมษายน 2542)

ปัญหามลภาวะทั้งจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และนิคมอุตสาหกรรมเอเชีย ส่งผลให้ประชาชนเขตอำเภอบ้านฉางซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่ตำบลมาบตาพุดได้รับผลกระทบจากมลภาวะ ไม่แตกต่างไปจากประชาชนในเขตตำบลมาบตาพุด และยังไม่มียุทธศาสตร์ใดเข้าไปดูแลรับผิดชอบอย่างจริงจัง ในเบื้องต้นประชาชนชาวบ้านฉางได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้ภาครัฐใช้กฎหมายควบคุมมลพิษ และให้โรงงานอุตสาหกรรมหยุดปล่อยมลภาวะ และย้ายโรงงานออกนอกเขตพื้นที่ แต่ก็ยังไม่เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมนัก (มูลนิธิสุขภาพ, 2551)

จากกรณีของมาบตาพุด และอำเภอบ้านฉาง ที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดปัญหามลภาวะ และยังไม่มียุทธศาสตร์แก้ไขอย่างได้ผล ที่ผ่านมาประชาชนได้มีขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิตามรัฐธรรมนูญมาโดยตลอด และถือเป็นสิทธิที่ชอบธรรม ที่จะปกป้องรักษาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่อยู่อาศัยของตน ดังนั้นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งที่ประสบผลสำเร็จ หรือประสบความล้มเหลว จึงมีคุณค่าต่อการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภาคประชาชน ซึ่งจะให้บทเรียนที่มีคุณค่ายิ่งในอนาคต ประกอบกับในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นประชาชนของอำเภอบ้านฉางคนหนึ่ง จึงสนใจที่จะศึกษาถึงพลวัตภาคประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาการขยายเทคนิคอุตสาหกรรมเข้ามาสู่อำเภอบ้านฉางอันส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม และพลวัตภาคประชาชนของชุมชนในเขตอำเภอบ้านฉางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาพลวัตภาคประชาชนของชุมชนในเขตอำเภอบ้านฉาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจของที่มาของอุตสาหกรรมที่ขยายตัวเข้าสู่อำเภอบ้านฉาง ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาให้มีการศึกษาตั้งแต่ แนวนโยบายของการพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม สภาพเดิมของอำเภอบ้านฉาง และผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่อำเภอบ้านฉาง และนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุดได้รับจากโรงงานอุตสาหกรรม
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการศึกษากำหนดขอบเขตด้านพื้นที่เฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมเอเชีย ตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง
3. ขอบเขตด้านประชากร โดยกำหนดที่จะศึกษาจากเฉพาะผู้นำชุมชน หรือตัวแทนของชุมชนในเขตอำเภอบ้านฉาง
4. ขอบเขตด้านวิธีการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวิธีการศึกษาเฉพาะการศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นการศึกษาพลวัตภาคประชาชน ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนในเขตอำเภอบ้านฉาง ส่วนในประเด็นการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในเขตอำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยองจะใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร และการสังเกต

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

1. พลวัต หมายถึง พลังที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงให้เกิดการแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน และเป็นพลังที่มีกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกันหลายด้าน
2. ภาคประชาชน หมายถึง การรวมตัวของประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อเรียกร้อง และ/หรือจัดการกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนโดยรวม
3. พลวัตภาคประชาชน พลังที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิดการแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยในที่นี้จะศึกษาเฉพาะกลุ่มของการ

ต่อสู้เพื่อคัดค้านการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมจังหวัดระยอง จากพื้นที่เพื่อการเกษตร (สีเขียว) เป็นพื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรม (สีม่วง) ตลอดจนกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรม

4. สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้นอยู่รอบ ๆ ตัวเราทั้งที่มี ลักษณะกายภาพที่เห็นได้และไม่สามารถเห็นได้

5. ปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานของโรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยสิ่งที่เป็นพิษต่าง ๆ ที่เกินกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนด จนทำให้สิ่งแวดล้อมมีสภาพไม่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และสัตว์ต่าง ๆ

6. การแก้ไข หมายถึง การทำให้ภาวะสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ให้มีสภาพปกติจนเหมาะสมการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และสัตว์ต่าง ๆ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. จากการศึกษาถึงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในอำเภอบ้านฉาง อันนำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมทำให้ทราบถึงลำดับขั้นของการพัฒนาอุตสาหกรรม และลำดับความรุนแรงของผลกระทบของอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถนำเอาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเป็นกรณีศึกษาสำหรับการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในที่อื่น ๆ ต่อไป

2. จากการศึกษาถึงพลวัตภาคประชาชน ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนในเขตอำเภอบ้านฉาง ทำให้ทราบถึงกระบวนการที่ภาคประชาชน ใช้ในการบริหารจัดการปัญหามลภาวะที่เกิดขึ้น จุดแข็ง จุดบกพร่องของกระบวนการดังกล่าว ตลอดจนการเชื่อมโยงและสานงานระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐ และภาคประชาชนด้วยตนเอง ทำให้สามารถนำเอาประสบการณ์ดังกล่าวไปขยายผลสำหรับนิคมอุตสาหกรรมที่อาจจะสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ต่อไปได้

การนำเสนอผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บทด้วยกันประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึง ที่มาและความจำเป็นของการศึกษา วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ รวมถึงขอบเขตของการศึกษา

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน กลุ่มเครือข่าย และการเสริมพลังอำนาจ รวมถึงผลงานวิจัยที่นักวิจัยได้เคยศึกษามาแล้วก่อนหน้านี้

บทที่ 3 วิธีการศึกษา กล่าวถึง วิธีการที่ใช้ในการกำหนดประชากร วิธีการสัมภาษณ์ ประชากร และ วิธีการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

บทที่ 4 การพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง กล่าวถึง นโยบายและแผนแม่บทของการพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง การเติบโตของอุตสาหกรรม สถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อด้านสุขภาพ และบทสรุปของผู้บริหารระดับนโยบายต่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

บทที่ 5 พลวัตภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม กล่าวถึง บริบทประวัติศาสตร์ของอำเภอบ้านฉาง การต่อสู้ของภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และ บทเรียนของภาคประชาชนเพื่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

บทที่ 6 สรุป บทเรียนที่ได้รับ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ กล่าวถึง การสรุปความทั้งหมดของผลการศึกษา และนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่ผ่านมา รวมถึงข้อเสนอแนะของผู้วิจัยที่มีต่อการป้องกัน และแก้ปัญหามลภาวะในเขตอุตสาหกรรม